

Krajina z kulturně ekologické perspektivy

Kulturní krajina vzniká dlouhodobým působením sil přírody a společnosti, krajina je medium, kultura je činný agens, výsledkem je kulturní krajina ve smyslu zakladatelské definice C. O. Sauera. V České republice je jen velmi málo krajín zcela přírodních.

Někdy je těžké říci, kde končí příroda a kde začíná kultura. Bývalá pastvina, dnešní Národní přírodní rezervace Drahy v Bílých Karpatech. Nebudeme-li tuto krajinu udržovat, vyroste zde les. Kulturní krajina jsou i naše představy, znaky a symboly externalizované do krajiny.

Jak ovlivňuje společnost podobu krajiny? A jak ovlivňuje krajina společnost, která ji obývá? Krajina je nejen fyzicky existující prostor, ale i společenská konstrukce v našich myslích a nezřídka umělecké dílo. Vývoj středoevropské krajiny představuje mnohovrstevný příběh, krajina je v něm nejen učitelkou historie, ale i zdrojem cenných kulturně-ekologických a sociologických dat a promítají se do ní velké změny současné společnosti.

Krajina je svým způsobem zrcadlem společnosti, jejích hodnot a představ o sobě a o přírodě. Evropská krajina prochází velkými kulturními a strukturálními změnami – opouštění krajín, na druhou stranu intenzifikace, funkční a kulturní diskontinuita, vytváření krajín nových, hledání nových funkcí krajiny.

Rozvoj společnosti je velmi dynamický a rychlý a zanechává své stopy v krajině. Krajina severovýchodního okraje Prahy (Homí Počernice, Kbely, Černý Most) v letech 1953 a 2008 – příklad intenzifikace (zdroj: konatminace.cenia.cz).

Druhá strana mince. Pohůří na Šumavě v Novohradských horách v roce 2009. Před 2. světovou válkou zde žilo téměř 2000 obyvatel – příklad opouštění krajín.

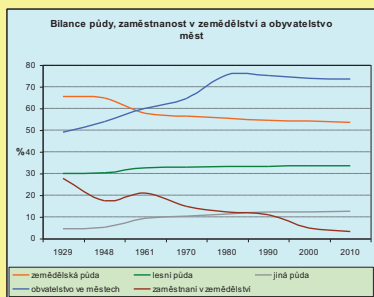
Hnědohušný povrchový lom ČSA a zámek Jezeří. Vysoké emise CO₂, zničení biodiverzity, bourání vesnic a ohrožení kulturních památek – devastace kulturní krajiny v přímém přenosu posledních 30ti let – příklad diskontinuity vývoje.

Český ráj, nejstarší česká CHKO a kolébka české turistiky. Dlouhodobě obhospodařovaná kulturní krajina. Povede právě tudy rychlostní silnice R47? Další příklad možné diskontinuity.

Jaká je role společenských věd při zkoumání současných globálních i lokálních environmentálních problémů? Biologické vědy jsou schopny tyto problémy popsat. Technické vědy často dokáží navrhnout možná řešení. Jak to, že i když tato řešení známe a víme co nám hrozí, stejně ke změnám k lepšímu mnohdy nedochází? Odpověď mohou poskytnout společenské vědy. Společnost, její kultura jako způsob adaptace na změny prostředí, je hlavním zdrojem problémů, ale zároveň i hlavní silou ke změně postojů a hodnot k přírodě, krajině a člověku.

V souvislosti se změnami společnosti se mění i role krajiny, produkční zemědělská funkce již není v Evropě to hlavní. (Post)moderní evropská převážně městská společnost přiznává krajině nové funkce.

Zemědělské půdy stále ubývá, lesů a zastavěných půd přibývá. Před 80 lety pracovala v zemědělství téměř třetina obyvatel, nyní 3 %. Růst obyvatel měst se ale již zastavil. Technologie, obchod a především doprava vtiskávají novou tvář krajině.

Mimoprodukční funkce krajiny jsou stále důležitější. Můžeme hovořit o krajině jako PETosféře. Příroda, Estetika, Turismus (nebo také anglicky domácí mazlíček – pet). V krajině se méně žije a méně hospodaří, ale často do ní jezdí. Někdy se tyto funkce střetávají i mezi sebou (estetika, turismus vs. ochrana přírody). Na snímcích čeští a zahraniční studenti obdivují Český ráj a provozují land-art.

Zdroje dat

Český statistický úřad (www.czso.cz)
 Databáze využití ploch a sociálního metabolismu České republiky (<http://lucc.ic.cz/>)
 Národní inventarizace kontaminovaných míst (konatminace.cenia.cz)
 Vladimír Srb (2004). 1000 let obyvatelstva českých zemí. Praha: Karolinum

Literatura k dalšímu čtení

Miloslav Lapka (2008). Krajina jako PETosféra. Vesmír 87: 34-36.
 Miloslav Lapka, Miroslav Gottlieb (2000). Rolník a krajina. Praha: Sociologické nakladatelství.
 Jan Vávra (2011). Krajina je odrazem společnosti – rozhovor pro magazín Místní kultura (www.mistnikultura.cz/krajina-je-odrazem-spolecnosti)

Budeme-li se ovšem pozorně dívat kolem sebe, zjistíme, že některé nové role krajiny jsou vlastně celkem staré. Rozhledna Jedlová v Lužických horách, postavena roku 1891.